

تلقیح مصنوعی و جایگاه آن در دامپروری

تألیف: دکتر راجی

کارشناس اداره دامپزشکی شهرستان نالش

امروزه همگی بر این امر واقف هستند که ارزش تلقیح مصنوعی در امور دامپروری را نمی توان منکر شد زیرا نه تنها سبب بهبود نژادی و افزایش تولید شیر میشود بلکه با توجه به هزینه بالای مواد غذایی، نیازی به نگهداری گاو نر جهت جفت گیری نمی باشد اما متأسفانه با همه مزایای این روش در کاربرد صحیح آن کمتر دقت و توجهی بعمل می آید، در تلقیح مصنوعی میزان موفقیت مامور تلقیح، نقش اساسی را خواهد داشت. که با حداقل در اسپرم مصرفی بتواند درصد بالای آبستنی را در حد معیارهای بین المللی یعنی ۵۵٪ در بار اول، ۶۵-۶۰٪ در بار دوم و ۸۵٪ در بار سوم برساند.

برای دستیابی به این هدف عوامل مختلفی موثر می باشند.

اولاً: ارزیابی گاو نر از نظر قدرت باروری و تولید مثل جهت اسپرم گیری که براساس موارد ذیل مورد توجه قرار می گیرد.

۱- تعیین سلامتی جنسی .
۲- تعیین سلامتی فیزیکی بدن .
۳- تشخیص بیماریهای عفونی و انگلی قابل انتقال بویژه پاتوژنهای مقاربتی .
۴- تعیین نقایص ژنتیکی نامطلوب .

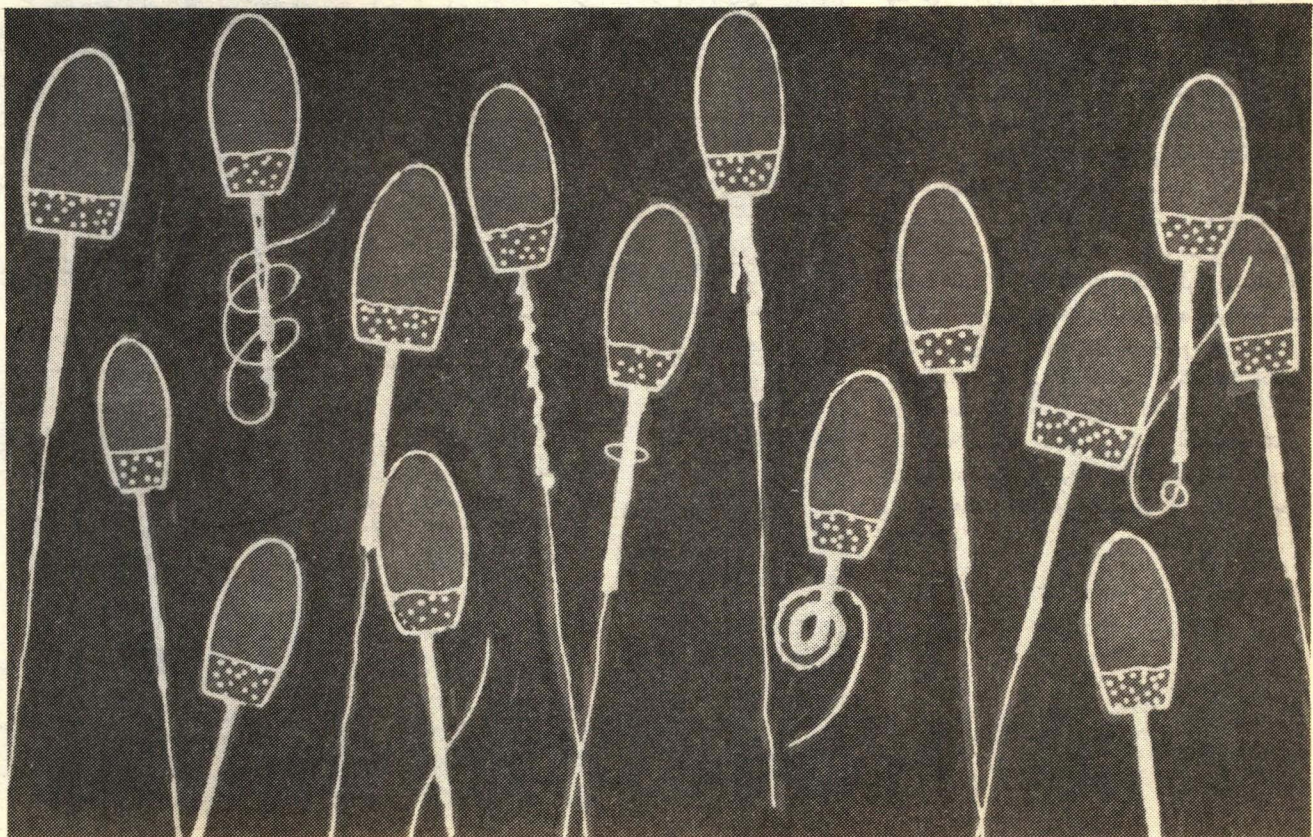
«و رعایت این اصول در حال حاضر قسمت مهمی از طب پیشگیری دامپزشکی را تشکیل می دهد.»

ثانیاً مراقبت و فراهم نمودن شرایط لازمه جهت نگهداری اسپرم تا زمان مصرف .

ثالثاً: روش آماده سازی لوله اسپرم جهت تلقیح، که باید توسط مامور تلقیح مصنوعی مطلع و مجرب صورت گیرد.

رابعاً: دستگاه تناسلی دام ماده که از سیکل مرتب و منظمی برخوردار باشد که توسط متخصصین مربوطه تشخیص داده می شود.

قبل از اینکه عمل تلقیح انجام شود، ابتدا از صاحب دام در مورد تاریخ آخرین زایش، فاصله زایش

تا اولین جفت‌گیری یا تلقیح (حداقل ۲ ماه) و زمان فحل آمدن دام مذکور سؤال گردد. اگر فاصله بین، زمانی که دام علائم فحلی را نشان می‌دهد تا لحظه رجوع صاحب دام برای امر تلقیح زودتر و یا دیرتر از زمان مناسب تلقیح (حداکثر ۱۵-۱۰ ساعت بعد از ظهور علائم فحلی) باشد سعی شود از تلقیح کردن امتناع گردد. در موقع تلقیح با توشه رکتال و ماساژ رحم از وضعیت رحم که باید حالت سفتی و سختی رحم را دارا باشد، و ضمناً به ترشحات موکوسی سرویکس که از آن خارج می‌گردد توجه شود. اگر این حالتها مشاهده نشود دال بر عدم آمادگی دام برای پذیرش اسپرم می‌باشد، حال اگر همه این حالتها دیده شد باید ترشحات موکوسی سرویکس از نزدیک معاینه شده و ترشحات باید شفاف باشد و اگر کدورتی و یا عوامل عفونی و چرکی (متریت، آندومتریت) هرچند بسیار اندک مشاهده گردید، نباید اقدام به تلقیح نمود و موضوع جهت درمان و پی‌گیری به دامپزشک ارجاع داده شود.

اگر گاوی چند روز پشت سر هم در یک سیکل استروس علائم فحلی را نشان دهد دلیل بر فحلی کاذب بدون اوولاسیون می‌باشد، که تلقیح نمودن در این مورد بی‌نتیجه بوده و بهتر است با متخصصین مربوطه مشورت تا گاو تحت درمان قرار گیرد.

در مورد دام ماده‌ای که تلقیح روی آن انجام می‌شود توجه به نکات زیر ضروری می‌باشد. در صورتیکه تلیسه دام اصیل مورد نظر باشد رسیدن وزن تلیسه به ۳۸۵ کیلوگرم جهت تلقیح ضروری است، اما در مورد دامهای بومی باید در رابطه با جثه دام بویژه اندازه و وضعیت لگن دقت کافی مبذول گردد تا نهایتاً با سخت‌زایی به دلیل بزرگ بودن بیشتر از حد اندازه فتوس با مادر مواجه نشویم (نگارنده در چند مورد با این حالت مواجه بوده است).

آماده کردن اسپرم

از آنجائیکه عوامل مختلف از جمله سهل انگاری در هنگام حمل و نقل و نگهداری اسپرم بیش از زمانهای توصیه شده سبب بروز اثرات سوء در اسپرمها می‌گردد و حتی سبب مرگ آنها می‌شود. لذا در مدت نگهداری و مصرف هر پارتیه اسپرم که وارد دامداری یا اداره دامپروری می‌شود لازم است حداقل دو یا سه بار توسط دامپزشک مربوطه یک قطره از اسپرم در حرارت ۳۷۰ روی لام و زیر میکروسکوپ مشاهده شود تا از لحاظ تراکم، درصد اسپرمهای متحرک و نوع حرکت،

مورد ارزیابی قرار گیرند و در صورت ضعیف بودن تراکم، و همچنین کم بودن مقدار اسپرمهای متحرک، نسبت به عدم مصرف آن هشدار داده شود.

بعد از آمادگی و توجه به همه این موارد نوبت به آماده‌سازی لوله اسپرم می‌رسد ابتدا با پنس لوله اسپرم را از داخل کانتینر خارج کرده و در داخل ظرف حاوی آب استریل ۳۷° درجه قرار داده سپس بعد از گذشت یک دقیقه لوله اسپرم را خارج و با پنبه کاملاً پاک کرده و بعد داخل سوند تلقیح قرار می‌دهند. سپس انتهای بسته لوله را با قیچی بریده، آنگاه سوند را وارد غلاف مربوط به آن می‌کنند. در هنگام تلقیح ابتدا اطراف فرج دام را با پنبه کاملاً پاک کرده (و به هیچ وجه با آب شسته نشود) و سپس با انگشتان دست چپ دو طرف لبه‌های فرج را باز کرده و با دست راست سوند را داخل واژن می‌نمایند و طبق روش رکتوواژینال سوند را در یک سانتیمتری انتهای سرویکس قرار می‌دهند. زیرا نشان داده شده است که عنق رحم مناسبترین محیط برای زندگی سلول اسپرم را دارا بوده و قرار دادن منی در آن همان نتایج حاصله از تلقیح پدخال رحم را بیار می‌آورد، با این مزیت که عموماً در حدود ۵ تا ۱۰ درصد گاوها پس از آبتنی علائم فحلی را نشان می‌دهند و اگر تلقیح گردند به پرده‌های جنینی صدمه وارد می‌شود اما در طریقه مذکور با چنین مسئله‌ای کمتر مواجه می‌شویم. در پایان پیستون سوند را فشار داده تا اسپرمها از لوله اسپرم خارج گردند.

اگر دامی با دوبار تلقیح آبتن نگردید باید به دامپزشک واحد مربوطه اطلاع داد تا از نظر بیماریهای دستگاه تناسلی معاینه شود و در صورت ابتلا به بیماریهای غیرقابل درمان نظیر (تومورها، اسکروز تخمدان، پارامتریت و...) و بیماریهای قابل درمان نظیر (متریت، آندومتریت، برگشت فحلی، کیست‌های تخمدانی و...) اقدامات لازمه بعمل آید تا اسپرم بیهوده مصرف نگردد. با توجه به تجربیات نگارنده چه در دامداری صنعتی و چه سنتی، اگر روند تلقیح مصنوعی بدون توجه به مسائلی که بطور خلاصه بیان شد، همچنان ادامه یابد به همان شکست و دلسردی خواهد رسید که دامداران سنتی از نگهداری دام اصیل با آن مواجه بوده‌اند، زیرا با توجه به موارد عدیده سخت‌زایی، جفت ماندگی، پرولاپس، برگشت فحلی و آبتن نشدن، عفونت رحم و... در دامها بویژه در دامهای بومی تلقیح شده (تلقیح ناآگاهانه) در آینده نزدیک دامداران از این تکنیک پیشرفته علمی و اقتصادی دلسرد گردند.

اگر براساس یک واقعیت علمی و بدور از غرض‌ورزی تفکر بکنیم باید بپذیریم که با توجه به ارتباط علمی و عملی زیادی که بین دکتر دامپزشک و مامور تلقیح مصنوعی می‌باشد. لذا بهتر است این ماموران از نظر نظام اداری در چهارچوب دامپزشکی باشند که علاوه بر ارتباط علمی بیشتر رابطه کنترلی هم برقرار باشد. □